

Голові Разової спеціалізованої вченої ради

ДФ 17.051.065

Запорізького національного університету,

доктору філологічних наук, професору

Козловій Тетяні Олегівні

ВІДГУК

офіційного опонента, **Бігунової Наталі Олександрівни**,

доктора філологічних наук, професора, завідувачки кафедри

теоретичної та прикладної фонетики англійської мови Одеського

національного університету імені І.І. Мечникова,

про дисертаційну роботу **Добровольської Марини Борисівни «Засоби**

вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому

дискурсі: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти», подану до

захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035

Філологія, галузь знань 03 Гуманітарні науки

(Запоріжжя, 2023)

1. **Актуальність теми дослідження.** Імпліцитна оцінка є особливим пластом прихованих значень висловлювання, для формування та декодування якого комунікантові потрібні певні навички та здібності. Для вираження таких оцінок мовних одиниць в їх прямому лексичному значенні недостатньо, отже, існують певні механізми, за допомогою яких мовець вводить імпліцитні оцінки в текст, і механізми, що дозволяють адресату розпізнати імпліцитну оцінність. Виявлення закономірностей, що дозволяють співвіднести сказане з тим, що мається на увазі, а також визначення тих засобів, за допомогою яких автори зашифровують в текст імпліцитні смисли висловлювання, є *актуальним* завданням сучасної науки. Тому не викликає сумнівів своєчасність звернення М.Б. Добровольської до джерел імпліцитної оцінки у художньому дискурсі.

Актуальність рецензованої праці посилюється підвищеним інтересом науковців до виявлення когнітивно-прагматичного підґрунтя імпліцитної оцінки. Дослідження невираженої вербально інформації, на слушну думку М. Добровольської, передбачає врахування як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів – комунікативної ситуації як фрагменту об'єктивно існуючої реальності та зовнішнього контексту, зумовленого належністю адресата до певної лінгвокультури, які розкривають значення тих чи інших елементів тексту або компенсують їх вербальну невиразність.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Об'єктом дослідження обрано імпліцитну оцінку в англійськомовному художньому дискурсі, а предметом – лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти реалізації імпліцитної оцінки.

За *метою* дослідження М.Б. Добровольська цілком слушно обирає засоби вираження імпліцитної оцінки в лінгвокогнітивній та прагматичній площинах.

Методологія дослідження струнка, виважена і може слугувати алгоритмом вивчення прагматичного підґрунтя імплікативних смислів дискурсу. Саме використання комплексного підходу, який полягає в поєднанні контекстуального, пресупозиційного, актомовленневого, когнітивного, конверсаційного, прагмасемантичного аналізів, а також дискурс-аналізу та методу експлікації імпліцитного смислу надало дисертантці змогу встановити та проаналізувати когнітивно-прагматичні підвалини вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертації забезпечується, по-перше, розпрацюванням методики аналізу позатекстових смислів, передумов спілкування, прагматики імпліцитної оцінки в діалозі. Пропонована в роботі авторська методика дозволяє ідентифікувати імпліцитну оцінку в художньому діалозі за допомогою комплексного аналізу іллокутивної спрямовленості мовлення,

врахування соціальних та психологічних параметрів адресата, його взаємин з адресантом.

Важливим і *новим* вважаю встановлення комунікативно-особистісних, ситуаційних та інтенційно-стратегічних особливостей інтеракційної репрезентації імпліцитної оцінки. *Уперше* до імпліцитної оцінки застосовано критерій інтенсивності імпліцитності, який вимірює об'єм необхідних для мовця навичок введення імпліцитної оцінки в мовленнєвий акт, а також об'єм знань адресата для розпізнавання імпліцитної оцінки. Виявлено, що аналіз вербальної та невербальної реалізації оцінки з низьким ступенем імпліцитності потребує розуміння тільки мікроконтексту ситуації; ситуації із середнім ступенем імпліцитності оцінки передбачають аналіз пресупозицій, залучення власного досвіду та соціокультурних знань. У ситуації оцінки з високим ступенем імпліцитності для аналізу макроконтексту адресанту та адресату оцінки необхідно співвідносити відповідні події, вчинки героїв, їх стратегічні установи, емоційний стан, особистісні співвідносини.

Інноваційним здобутком вважаю також розпрацювання класифікації комунікативних стратегій та тактик вираження імпліцитної оцінки, які надають уявлення про вербальні та невербальні маркери прихованої оцінки в межах кооперативної, конфліктної та маніпулятивної стратегій.

Структура дослідження чітка, логічно викладена, відповідає меті й забезпечує успішне виконання поставлених завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків та бібліографії. Загальний обсяг дисертації становить 195 сторінок, із них 164 – основного тексту. Бібліографія містить 342 джерело, із них 302 позиція – праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, 78 позицій – джерела іноземною мовою та 39 позицій – джерела ілюстративного матеріалу. У тексті дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.

Вступ містить усі необхідні складники: обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет і методи, доведено його наукову новизну, розкрито практичну

цінність, вказано апробацію здобутих результатів, зазначено кількість публікацій за темою дисертації, визначено її структуру і коротко схарактеризовано зміст кожного з розділів.

Концепцію дослідження докладно представлено у першому розділі, *«Теоретико-методологічні основи дослідження імпліцитної оцінки»*. Оскільки мова в роботі йде, перш за все, про імпліцитні смисли висловлювання, головна увага приділяється розробкам та дослідженням в галузі прагматики. Звернення до цього розділу лінгвістики обумовлено, перш за все, необхідністю аналізу висловлювання як мовленнєвого акту, що має певні цілі, пов'язані з формуванням конкретних думок та оцінок з боку слухача. Зокрема, в розділі окреслено основні характеристики категорії оцінки, фахово схарактеризовано поняття імпліцитності та імпліцитної оцінки, дискурсу та художнього дискурсу; схарактеризовано роль підтексту та пресупозицій як джерел імпліцитної оцінки в художньому дискурсі; розроблено алгоритм аналізу ситуації, що містить імпліцитну оцінку. Дисертантка описала методику дослідження, яка складається з п'яти етапів, та схему ситуації, що містить імпліцитну оцінку.

У другому розділі *«Лінгвокогнітивний аспект дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі»* аналізуються комунікативні ситуації оцінки з низьким, середнім та високим ступенем імпліцитності. Складність виведення оцінки в цих ситуаціях зростає в геометричній прогресії: від аналізу мінімального контексту – до складних когнітивних операцій з залученням всього життєвого досвіду. Прикінцево аналізуються ситуації, у яких невербальні компоненти комунікації актуалізують імпліцитні оцінні смисли в художньому дискурсі.

У третьому розділі *«Прагматичний аспект дослідження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі»* аналізуються мовленнєві акти (квеситиви, директиви, реквестив, менасиви, експресиви), латентною іллокутивною метою яких є вираження оцінки. Запропоновано розгорнуту

типологію стратегій й тактик реалізації імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі.

Таким чином, мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконано, робота вирізняється логічністю побудови та послідовним викладом концепції дослідження.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні положення та результати дослідження пройшли надійну апробацію на наукових засіданнях кафедри англійської філології Запорізького національного університету (2018-2022 р.) і на восьми міжнародних науково-практичних та наукових конференціях.

Теоретичні і практичні результати дослідження дисертантка виклала у чотирнадцяти одноосібних публікаціях, чотири з яких опубліковано у фахових виданнях України, дві – надруковані за кордоном. Загальний обсяг публікацій – 2,6 друкованих аркуша.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Здобутки проведеного дослідження прислужаться в лекційних та семінарських курсах із комунікативної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, методології лінгвістичних досліджень, лінгвістичної прагматики, лінгвістичної семантики, лінгвоконцептології, дискурсології. Результати роботи також стануть у пригоді в науково-дослідній роботі студентів, магістрантів та аспірантів.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Водночас у дисертаційній праці мають місце окремі полемічні нюанси, викладені нижче у формі міркувань:

1) Віддаючи належне ретельному опису термінологічного апарату дослідження, уточнення потребують кілька застосованих в роботі термінів. По-перше, на С. 17 дисертації йдеться про те, що об'єктом оцінки, окрім суб'єкта, адресата висловлювання або певної ситуації, може виступати *непрямий адресат*. Бажано було б уточнити цей термін та спроможність

такого адресата декодувати імпліцитну оцінку. По-друге, в роботі надається тлумачення таким суміжним категоріям, як *імпліцитність* та *імплікативність*. Проте, не зовсім зрозуміло, чи вважає їх авторка їх синонімічними. Крім того, на С. 87 сказано, що «для вираження імпліцитної оцінки часто використовується такий тип іронії як *фальшива оцінка*». Цікаво було б дізнатися авторство цього терміну. І нарешті, чим відрізняється тактика апеляції до розумових здібностей героя (виокремлена на С. 157) від більш традиційної для конwersаційного аналізу тактики аргументації?

2) М.Б. Добровольська склала ретельний перелік стилістичних фігур, які беруть участь у формуванні імпліцитної оцінки в художньому дискурсі, до яких зокрема уналежнено *гіперболу* (С.89). З другого боку, в дослідженні обговорюється маніпулятивна тактика *перебільшення*, в межах якої реалізується імпліцитна оцінка. Хотілося б дізнатися, як співвідносяться ці одиниці аналізу між собою. Аналогічно, в роботі розглянуто *стилістичний повтор* (С. 72 – 74) та комунікативну *тактику повторення репліки* (С. 148).

3) Хоча дослідження виконано в площині когніції та прагматики, які характеризуються високим ступенем абстрактності, на нашу думку, все ж таки роботі не завадили б кількісні дані або принаймні спостереження щодо тенденцій використання окреслених мовленнєвих актів та комунікативних тактик.

7. Загальна оцінка дисертації.

Наведені міркування мають дискусійну природу і жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертації, а скоріше віддзеркалюють сьогоденні проблеми прагмалінгвістики й дискурсології, до вирішення яких долучилася М.Б. Добровольська.

Усі публікації авторки повною мірою відображають основні положення роботи. Їхній зміст свідчить, що дисертація Добровольської Марини Борисівни відзначається логічною завершеністю, виконана з залученням достатнього фактичного матеріалу й сучасних методів дослідження, які

забезпечують достовірність отриманих результатів. Дисертантка виявила лінгвістичну ерудицію, а також здібність до самостійного аналізу.

Усе це дає підстави для загального висновку про те, що дисертація «Засоби вираження імпліцитної оцінки в англійськомовному художньому дискурсі: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти» є завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми сучасного мовознавства, яке відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.22р.), а її авторка **Добровольська Марина Борисівна** заслуговує надання ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор,
завідувачка кафедри теоретичної
та прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Наталя БІГУНОВА

ОСОБИСТИЙ ПІДПІС

Наталя БІГУНОВОЇ
ЗАСВІДЧУЮ

СТ. ІНСПЕКТОР ВІДДІЛУ КАДРІВ

Підп. / Марина МВБАРСБКА/